

Václav L á b u s (Liberec)

KVAZIDEANTROPONYMICKÁ A KVAZIDEAPELATIVNÍ POMÍSTNÍ JMÉNA

QUASI-DEANTROPONYMIC AND QUASI-DEAPELLATIVE MINOR PLACE-NAMES

The article focuses on a specific type of minor place-names which we call quasi-deantroponymic and quasi-deapellative. Such minor place-names are a result of mistranslations which are caused by the fact that the name-giver considers onymic components in the former name as appellative ones, and vice versa. The analysis is based on minor place-names of the Jizera Mountains (Jizerské hory / Isergebirge in former Sudeten) where Czech minor place-name system was developing besides the German one from the end of the 19th century. Quasi-deantroponymic and quasi-deapellative names are connected with spontaneous Bohemization of former German minor place-names. Most of such mistranslated names did not survive, only few of them (e.g. *Klingerloch – Zvonkové údolí*) remain a part of today's toponymy.

Keywords

Czech/German minor place-names, Bohemization, onymical mistakes, mistranslations, Jizera Mountains, Sudeten

1. Úvodem

Tento text navazuje na článek o vývoji pojmenování vrchu *Královka* v Jizerských horách, který jsme v *Acta onomastica* uveřejnili v roce 2007.¹⁾ Oronymum *Královka* vzniklo volným překladem výchozího německého označení *Königshöhe*, při němž byl určující komponent „König“ mylně interpretován jako apelativum, ačkoliv reálným motivantem je antroponymum. Podobných případů počestění, v jejichž rámci došlo k témuž přehodnocení propriálních, ale i apelativních komponentů v původních německých pomístních jménech, nalezneme v oblasti Jizerských hor více. Tento jev byl charakteristický především pro spontánní počestřování německých anoikonym v období od konce 19. století do poloviny 20. století. Takto vzniklé české ekvivalenty, jimž tento příspěvek věnujeme, nazýváme kvazideantroponymickými (*Zimmerlehne – Zimmerova stráň*) a kvazideapelativními jmény (*Königshöhe – Královka*).

České pomístní názvosloví v Jizerských horách se ve větší míře začíná objevovat až koncem 19. století, a to především v souvislosti s rozvojem turistiky a s tím spojeným vydáváním průvodců, cestopisů a vlastivěd. Nejběžnějším způsobem převádění německých toponym do češtiny byl přirozeně více či méně doslovný překlad s různý-

¹⁾ V. Lábus, *Královka – vrchol mnoha jmen*, *Acta onomastica* XLVIII, 2007, s. 108–113.

mi potenciálními slovotvornými úpravami. Překládala se toponyma, která byla pro české pojmenovatele průhledná, tzn., že v nich bylo možné rozeznat srozumitelný apelativní komponent. V případě, že forma německého toponyma neposkytovala dostatečné vodítko pro překladové tvoření, byly užívány jiné postupy tvoření českých ekvivalentů, například pouhá hlásková a tvaroslovná adaptace, výjimečně i samostatné české pojmenování bez vazby na původní německé toponymum.²⁾

V tvorbě českých pomístních jmen byl samozřejmě velmi patrný vliv osobnosti českého pojmenovatele – jak jeho jazyková vybavenost, tak jeho obeznámenost s místními reáliemi a znalost německých pramenů. Pojmenovatel má v procesu nominace centrální roli: „He has to understand a foreign language, provided that an alien name is to be taken over into the onymical context of his own language, either through a calque or a part-translation. ... Finally the name-giver is expected to have personal experience with topographic features of both the object named and its near surroundings; moreover he has to be acquainted with the social history of the object.“³⁾ Ne vždy ale byly tyto podmínky splněny. Mnoho jmen bylo tvořeno ad hoc, „od stolu“. Není tak výjimkou, že vznikala česká jména, která vzhledem k tomu, že byla v rozporu se sémantickou motivací původního německého toponyma, můžeme označit jako chybná.

Jedním z markantních (a v případě dobové anoikonymie Jizerských hor frekventovaných) příkladů tohoto rozporu jsou právě kvazideantroponymická a kvazideapelativní jména. Jádrem disproporce je v takových anoikonymech změna na úrovni vztahového modelu, za níž stojí osoba českého pojmenovatele. Podstatné je ale to, že jde o nezáměrnou změnu, pramenící například z neznalosti reálií (viz výše), na rozdíl od toponym, u nichž byla změna pojmenovacího motivu (vztahového modelu) záměrná. Taková záměrná změna mohla být vyvolána například nacionálními pohnutkami⁴⁾ anebo vnějšími regulativy – tím máme na mysli především absenci deantroponymic-

²⁾ Podrobněji k dobové české anoikonymii popisované oblasti viz V. Lábus, Česká pomístní jména v Jizerských horách před rokem 1950. In: J. David – M. Čornejová – M. Harvalík (eds.), Mnohotvárnost a specifická onomastika. IV. česká onomastická konference, Ostrava 15.–17. září 2009. Sborník příspěvků, Ostrava – Praha 2010, s. 298–303.

³⁾ I. Lutterer, Onymical Mistake in the Naming Process. In: K. Rymut (ed.), Proceedings of the 13th International Congress of Onomastic Sciences. II. vol., Warszawa – Kraków, 1982, s. 63–67.

⁴⁾ Srov. J. David, Lidová a bakalářská etymologie vlastních jmen (na příkladu toponym), Naše řeč 93, 2010, s. 57–70. Příklady nacionálně motivovaného etymologizování jsou v oblasti Jizerských hor spojeny např. s osobou regionálního německého vlastivědného badatele F. Hüblera, mezi deantroponymickými toponymy jsme ale takové případy nezaznamenali.

kého motivačního faktoru mezi jmény standardizovanými činností Návoslovné komise v 50. letech.⁵⁾

Většinu kvazideantroponymických a kvazideapelativních jmen lze považovat za projevy lidové/bakalářské etymologie, byť je uplatnění klasifikace lidové etymologie Jiřího Rejzka⁶⁾ na toponyma ve dvoujazyčném prostředí komplikované. Jde především o to, zda taková jména hodnotit jako výsledek lidové etymologie se změnou formy nebo bez změny formy.⁷⁾ Vzhledem k tomu, že jde o přehodnocení sémanticko-motivačního základu již ve výchozím, tedy v našem případě německém toponymu, přikládáme se spíše k adideaci, tj. vztažení slova k mylnému základu beze změny formy.⁸⁾ Následné počestění prostřednictvím překladu je jen povrchovým převedením nově interpretované sémantické struktury do cílového jazyka, tj. do češtiny.

2. Kvazideantroponymická jména

Kvazideantroponymická jména mohou vznikat dvěma způsoby. Deapelativní komponent v německém jméně je mylně reinterpretován jako deantroponymický. České pojmenování vzniká slovotvornou úpravou spočívající v připojení (kvazi)posesivní přípony *-ův*. Výsledný český překlad se tak formálně přiřazuje k posesivnímu typu pojmenování; při aplikaci modelové teorie by šlo nejčastěji o kombinaci vztahových modelů **D+B** (například *Wittigova hora* z německého *Wittigberg*, dnes *Smědavská hora*). Druhý, méně častý způsob vzniku kvazideantroponymických toponym vychází z hláskové podobnosti německého toponyma (resp. některého z jeho komponentů) a nějakého českého antroponyma (rodného jména) – jde tedy o názvukové tvoření, jehož výsledkem je jednočlenné jméno (například řeka *Vítka* z německého *Wittig*, dnes *Smědá*).

2.1 Období do roku 1918

V prvním období počestřování německé anoikonymie, tj. do roku 1918, jsou tato nepřesná překladová jména spojena hlavně s osobou geodeta Karla Kořistky a jeho

⁵⁾ „Počestřování se děje buď překladem, nebo samostatným českým názvem. Při tom je třeba tvořit názvy z obecných jmen dnes běžných a způsoby živými; tvoření jmen z vlastních jmen osobních není zásadně vhodné.“ (V. Šmilauer, *Revise českých pomístních jmen*, Naše řeč 40, 1957, s. 257.) „Někdy je německé jméno neprůhledné nebo nevhodné, zvláště proto, že obsahuje vlastní jméno (jméno majitele – případ v územích později kolonizovaných velmi častý). V těchto případech se vytvářela jména nová...“ (Tamtéž, s. 264.)

⁶⁾ J. Rejzek, *Lidová etymologie v češtině*, Praha 2009. Srov. též J. David, o. c. v pozn. 4.

⁷⁾ J. Rejzek, o. c. v pozn. 6, s. 70.

⁸⁾ Srov. J. David, o. c. v pozn. 4, s. 58–59.

topografií.⁹⁾ Patří sem jím navržené jméno *Börndlovy domky* (*Börnllhaus*, dnes lokalita *U studánky*), německé *Kalmrich* (popř. *Kalmrich Berg*) je na jednom místě publikace převedeno i s nepřesností pramenící z chybného čtení jako *Kulmrichův vrch*, jednou jako *Kalmrichova hora*. Dnešní standardizované jméno zní *Tišina*; to ale také nebere v potaz původní motivaci: *Kalmrich* ← „der kahle Berg“.¹⁰⁾ Samotu s dnešním českým názvukovým jménem *Na kobyle* (*Kobelhaus*) autor převádí jako *Kobelovu chatu*, ačkoliv původní německý název od osobního jména *Kobel* odvozen nebyl. Výraz „*Kobel*“ totiž v místním nářečí označoval chatrč nebo nějaké nuzné obydlí.¹¹⁾ Objekt původně sloužil k ustájení dobytka.¹²⁾ V Kafkově průvodci (vydaném kolem roku 1910)¹³⁾ se pro tento objekt uvádí jméno *Koblova hůl*. Po roce 1945 se v místním úzu používalo také jméno *Na koblu*. Hřeben *Scharflehne* (dnes *Ostrá stráň – Srázy*) je označen jako *Scharfova stráň. Zimmerlehne*,¹⁴⁾ část úbočí Středního jizerského hřebene, nazývá *Kořistka Zimmrovou stráňí*. Toto kvazideantroponymické jméno přetrvalo v českých publikacích až do 50. let, kdy bylo Názvoslovnou komisí nahrazeno umělým názvem *Jelení stráň*.

Pro skalnaté návrší na Vlašském hřebeni, které mělo variantní pojmenování *Birnbaumfelsen*¹⁵⁾/*Börnbaumfelsen*,¹⁶⁾ volil *Kořistka* jméno *Birnbaumova skála*. V současnosti se používá jméno *Hruškové skály*, které zavedli autoři monografie *Topografie*

⁹⁾ K. *Kořistka*, *Hory Jizerské a Krkonošské s jižním a východním podhořím jejich: Popis orografických a hydrografických poměrův jejich*. In: K. *Kořistka* – J. *Krejčí*, *Archiv pro přírodovědecké proskoumání Čech*, 2. díl, Praha 1877, s. 1–199.

¹⁰⁾ A. *Ressel*, *Die Flurnamen der Isergebirgsreviere Haindorf, Weissbach, Hinterborn und Klein Iser*. In: *Jahrbuch des Deutschen Gebirgsvereines für Jeschken- und Isergebirge, Reichenberg* 1933, s. 39.

¹¹⁾ E. *Schwarz*, *Heimatkunde des Bezirkes Gablonz*, Heft 2–3, *Die Orts- und Flurnamen des Bezirkes Gablonz, Gablonz an der Neisse* 1934, s. 37.

¹²⁾ A. *Friedrich*, *Flurnamen von Polaun und Umgebung*. In: *Jeschken-Iserland. Neue Folge Band 3, 1941/42, Heft 3, Reichenberg, 1942*, s. 144.

¹³⁾ *Kafkův illustrovaný průvodce po Král. českém. Krkonoše a Jizerské hory*, Praha, nedatováno, cca 1910.

¹⁴⁾ Obvykle se vykládá jako lokalita, kde se těžilo tesařské dříví („*Zimmerholz*“), např. A. *Ressel*, o. c. v pozn. 10, s. 36. K apellativu „*Zimmer*“ dodává E. *Schwarz*: „*Wirklich kennt man im Riesengebirge heute noch den tsimør in der Bedeutung ‚Baumstamm zum Bauen.‘*“ (E. *Schwarz*, o. c. v pozn. 11, s. 143).

¹⁵⁾ II. vojenské mapování, z něhož *Kořistka* vycházel (2nd Military Survey, Section No. O_2_V, O_2_VI, O_3_V, O_3_VI, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně. Dostupné na WWW: <http://oldmaps.geolab.cz>).

¹⁶⁾ Tak například J. *Matouschek*, *Spezial-Karte vom Jeschken- u. Isergebirge, Reichenberg* 1927, reprint Liberec 2000.

skal Jizerských hor¹⁷⁾ v reakci na další nepřesné kvazideantroponymické jméno, spojené s tímto orografickým objektem, *Hruškovy skály*. To použila vojenská mapa z roku 1956. Zda jméno *Hruškové skály* odpovídá skutečné motivaci původního německého oronyma, je ale otázkou. K této motivaci se kloní E. Schwarz,¹⁸⁾ ale je možné, že skalnatý vrch získal jméno od pramene/studánky („Born“), jak naznačuje varianta *Börnbaumfelsen*. Podle této motivace pojmenoval lokalitu propagátor českého názvosloví B. Kinský – navrhl jméno *Studánecká skála*, aniž by se ale později uchytilo.

Řada pojmenovacích a komunikačních variant je spojena se jmény řeky *Smědá* (německy *Wittig*) a objekty v její pramenné oblasti, jejichž označení jsou jménem řeky rovněž motivována. Zatímco pro hydronymum *Wittig* vybral K. Kořistka jméno *Smědá*, tedy bez souvislosti s původním německým názvem, v případě oronyma *Wittigberg* se inspiroval hláskovou podobou a použil názvukové označení *Vítkova hora*. Tentýž postup uplatnil rovněž v pojmenování horské enklávy *Smědava* (*Wittighaus*) – *Vítkův domek*. Oba etymony – *Vítek* i *smědý* – se poté nejrůznějším způsobem kombinovaly až do roku 1938. Výjimkou je *Řivnáčův průvodce*,¹⁹⁾ jenž použil jiné, avšak opět kvazideantroponymické jméno *Wittigova hora* (doslova „Wittigova neb Ralská hora“, druhé ze jmen je hláskově-slovotvornou úpravou německé pojmenovací varianty *Rollberg*).

Pozoruhodný případ zpětného přejetí nalezneme v Kafkově průvodci:²⁰⁾ rašeliniště *Čihadla*, jehož německý ekvivalent *Tschihahnlwiese* vznikl ze starší české podoby, je rebohemizován jako *Čihandlova louka*.

2.2 Po roce 1918

Do roku 1918 většina publikací nepřeváděla německé názvosloví plošně, ale jen výběrově, lze dokonce říci, že většina jmen byla ponechávána ve své původní podobě, resp. byla adaptována pravopisně, hláskově a tvaroslovně. Po roce 1918 se frekvence i způsob převádění německých toponym do češtiny mění, přibývá zejména překladových jmen, avšak chyb spočívajících v mylné antroponymizaci některých komponentů německých jmen neubývá.

Většina kvazideantroponymických jmen pochází od Bohumila Kinského, značkaře Jizersko-lužické župy KČST, a jeho prací z 30. let.²¹⁾ V souladu s topografií K. Kořistky převedl *Kobelhaus* na *Kobelovu chatu* (a nedaleko protékající *Kobel Floss* na

¹⁷⁾ G. Ginzel – E. Novák, *Topografie skal Jizerských hor*, Liberec 1962, s. 26.

¹⁸⁾ E. Schwarz, o. c. v pozn. 11, s. 118.

¹⁹⁾ *Řivnáčův průvodce po království českém 1882*, Praha 2001, s. 418.

²⁰⁾ *Kafkův illustrovaný průvodce po Král. českém. Krkonoše a Jizerské hory*, o. c. v pozn. 13.

²¹⁾ B. Kinský, *Uhrovy cestovní průvodce. Jizerské hory a Podještědí*, Praha 1931. B. Kinský, *Jablonec nad Nisou a okolí. Turistický průvodce, Jablonec nad Nisou 1932*. B. Kinský, *Česko-německý místopis oblasti Lužicko-jizerské župy KČST*, Liberec 1934.

Kobelův potok, dnes bezejmenný), stejně tak používá označení *Zimmrova stráň* (*Zimmerlehne*). Podobné deapelativní oronymum *Zimmerberg*²²⁾ u Mšena převedl na *Zimrův vrch*; dnes se pro tento objekt používá standardizované jméno *Nad skokem*. *Smědá* bývá u Kinského označována jak současným jménem, tak názvukově jako *Vítka*. *Turnergrund*²³⁾ u Jablonce nad Nisou překládá jako *Turnerův důl*. Jak B. Kinský, tak některé turistické průvodce²⁴⁾ shodně převádějí *Schmiedstein*, jméno skalní vyhlídky u Liberce, jako *Schmiedův* (*Schmidův*, *Schmidtův*) kámen, přestože je německý název motivován tvarem skály – dnes se tedy používá název *Kovadlina*.

V předválečné kronice libereckého odboru KČST²⁵⁾ se pro dva výrazné skalní objekty používají jména *Hainův kostel* jako ekvivalent *Hainskirche* (dnes *Hajní kostel*) a *Köhlerovy kameny* pro *Köhlermütze* (dnes *Uhlířova čapka*, v úzu *Uhlířka*). Podobně nakládá s tímto oronymem současná kronika obce Mníšek. Autor zde z neznalosti uvádí podoby *Kellerova*, popř. *Köhlerova čepice*.²⁶⁾ Statistický lexikon²⁷⁾ počítá jednu z místních částí Janova nad Nisou *Köhlerberg* jako *Köhlerův vrch* (dnes bezejmenná), ačkoliv je německé toponymum deapelativního původu (skutečně se zde pájilo uhlí²⁸⁾).

Po roce 1945 se popisovaný typ anoikonym objevuje jen sporadicky. *Zimmerlehne* je v pracích poválečného předsedy libereckého KČST Františka Patočky i nadále zváno *Zimmrova stráň*.²⁹⁾ V kronice libereckých turistů³⁰⁾ se pak i v letech 1948–1951 objevuje oronymum *Hajnův kostel*. Tyto i další předválečné motivačně chybné názvy nahradila v 50. letech Návoslovná komise vhodnějšími, které buď správně navazují na sémantickou motivaci německých jmen, nebo byla utvořena samostatně.

Sporný je původ německého označení lokality *Schneiderwiesl*. Česká, výjimečně se objevující pojmenování interpretují výchozí jméno buď deapelativně (*Krejčíkova louka*, vlastivědná literatura), nebo depropriálně (*Schnejderova louka*, současná turistická mapa). Reálnou motivaci se nám zjistit nepodařilo.

Popisovaná kvazideantroponymická toponyma ilustrují výraznou rozkolísanost a nejednotnost v tvoření českých pomístních jmen před rokem 1938. O této rozkolísanosti

²²⁾ Deapelativní původ potvrzuje E. Schwarz, o. c. v pozn. 11, s. 143.

²³⁾ Podle německého tělocvičného spolku, který zde pořádal svá cvičení. Starší jméno této lokality znělo *Tobschloch* – jde tedy také o deantroponymické jméno, z nářeční podoby jména Tobias (E. Schwarz, o. c. v pozn. 11).

²⁴⁾ Např. B. Lázňovský, *Průvodce po Československé republice*, Praha 1926.

²⁵⁾ Inventář KČT (KČST), inv. č. 157, SOkA Liberec.

²⁶⁾ L. Ulrych, *První česká kronika obcí Mníšek a Fojtka*, Mníšek 2004.

²⁷⁾ *Statistický lexikon obcí v zemi české*, Praha 1934, s. 112.

²⁸⁾ E. Schwarz, o. c. v pozn. 11, s. 49.

²⁹⁾ Např. F. Patočka, *Jizerské hory*, Liberec 1950.

³⁰⁾ Inventář KČT (KČST), inv. č. 157, SOkA Liberec.

nosti svědčí i fakt, že kromě několika výjimek (*Vítka*, *Zimmrova stráň*, *Kobelova chata*, *Šmídův kámen*) se žádné z popisovaných jmen neobjevuje vícekrát (u více autorů). Takto tvořená jména tak zanechávají specifický otisk individuálního pojmenovacího aktu. Ačkoliv posesivní (resp. obecně deantroponymická) toponyma jsou centrální a trvalou součástí toponymické normy, žádné ze zde uváděných jmen se v současné anoikonymii nezachovalo.³¹⁾ Příčinou jsou radikálně změněné společenské a sídelní podmínky po roce 1945. Tato jména nebyla ani po formální, ani po sémanticko-motivační stránce považována jako systémová. Řada těchto anoikonym byla úředně nahrazena jinými typy během standardizace v 50. letech, jež posesivní pojmenovací model, bez ohledu na reálnou motivaci původních německých jmen, nevyužívala.³²⁾ Kvazideantroponymická jména se nezachovala ani v úzu nebo v zájmové komunikaci.

3. Kvazideapelativní jména

Kromě výše uvedených jmen, u nichž byl původní deapelativní komponent mylně reinterpretován jako antroponymum, existují také opačné případy, tzn., že původní německé antroponymum v pomístním jméně bylo pochopeno jako apelativum. Jeho více či méně doslovný překlad se pak stává východiskem českého pojmenování. Příčiny tohoto jevu jsou jednak vnitrojazykové: shoda (homonymie) německého toponyma, resp. jeho deantroponymické části, a německého apelativa, jednak mimojazykové: český pojmenovatel není obeznámen se skutečnou motivací německého toponyma. Takto vzniklých jmen jsme zaznamenali mnohem méně, ale zato polovina z nich zůstala i v dnešní anoikonymii. To se dá vysvětlit tím, že do nového pojmenovacího aktu vstupuje české apelativum, které se jednoduše zařazuje do lexikálně-gramatického systému češtiny. Proto i z něho vzniklé toponymum má lepší předpoklady stát se součástí komunikačního procesu.

Typickým představitelem této skupiny anoikonym je právě oronymum *Královka*. Kromě něho jsou součástí nynější anoikonymie standardizovaná jména *Zvonkové údolí* (*Klingerloch*) a *Stolní vrch* (*Tischerberg*), původně označení místních částí Lučan nad Nisou, nyní ve funkci oronyma (*Zvonkové údolí*) a jména pozemkové tratě (*Stolní*

³¹⁾ Jediným kvazideantroponymickým názvem v současné standardizované anoikonymii (podle databáze geografických jmen Geonames) je zřejmě *Šindelův potok*, který označuje nevelký přítok Lužické Nisy přitékající z Jindřichova (turistická mapa jej ponechává beze jména). Ačkoliv se svou formou řadí mezi posesivní jména vztahového modelu D, reálná motivace této skutečnosti nejspíš neodpovídá. Jméno je překladem německého *Schindelwasser*. To podle Schwarze vychází z lidového označení *Schindelschleifmühle* (E. Schwarz, o. c. v pozn. 11, s. 50). Zda toto označení interpretovat jako „Schindelova brusírna“ nebo „Šindelová brusírna“, už dnes určit nelze. Starší označení tohoto vodního toku znělo *Lindenbach* (např. F. Finke, *Heimatskunde des politischen Bezirkes Gablonz, Gablonz an der Neisse 1902*, s. 96).

³²⁾ Viz pozn. 5.

vrch). Obě pomístní jména jsou, jak potvrzuje E. Schwarz,³³⁾ skutečně deantroponymického původu. Na současných turistických mapách figuruje i jméno *Liščí bouda* v Kristiánově (původně pojmenovaná podle svého majitele *Fuchshaus*).

Tyto příklady ukazují, jak je moment užívání toponyma nezávislý na primárním propriálně pojmenovacím aktu. „Původní apelativní obsah není ... nutný a je u nově vzniklé propriální jednotky nahrazen funkcí: obsahem propria se stává propriální funkce.“³⁴⁾ Naplnění onymické (a šířeji i komunikační) funkce jména tedy nesouvisí s jeho původní reálnou motivací. I omylem utvořený název může svou diferenciativní a identifikační funkci naplňovat. To potvrzuje také I. Lutterer: „...by far not all of the supposed misnomers really offend against the vital principles of naming.“³⁵⁾

Ke kvazideapelativním jménům řadíme také hydronymum *Papežský potok* (užívané pouze v turistické mapě), německy ve dvou variantách *Pobstflössel/Papstfloss*. Ačkoliv to vlastivědné prameny nepotvrzují, považujeme toto hydronymum za deantroponymické, utvořené buď z příjmení,³⁶⁾ nebo přezdívky osoby, jež měla nějaký vztah k pozemku (*Am Pobst*, nacházel se zde i *Pobstberg*³⁷⁾), jímž tento potok protéká. Český ekvivalent hydronyma vychází z podoby *Papstfloss*, jež byla podle našeho názoru mylně vztažena k apelativu „Papst“ (papež).

Pěkným příkladem lidové etymologie, tentokrát se změnou formy (tzn. asonace³⁸⁾), k níž došlo až ve fázi plně integrovaného německého anoikonyma, je *Máslovka*, lidové označení nevýrazného návrší v Novém Městě pod Smrkem. Vzniklo hláskovým přizpůsobením standardizovaného jména *Mázlovka* (podle zaniklé Mazelovy porcelánky) k existujícímu apelativnímu lexému.³⁹⁾

Z dnes již neužívaných jmen patří mezi kvazideapelativní anoikonyma například *Pěnkavčí kámen*⁴⁰⁾ (z původního *Finkstein*, „Finkův kámen“, dnes *Vyhlídka*, skalnatý vrch nad Smržovkou). Sporným jménem je *Weberloch* v Albrechticích (česky jen v mluveném úzu jako *Váberloch*), u něhož není jasné, zda pochází z apelativa nebo antroponyma. Jeho ojedinělý český překlad z 30. let 20. století zní *Tkalcova rokle*, užitý

³³⁾ E. Schwarz, o. c. v pozn. 11, s. 82n.

³⁴⁾ R. Šrámek, Úvod do obecné onomastiky, Brno 1999, s. 21.

³⁵⁾ I. Lutterer, o. c. v pozn. 3.

³⁶⁾ Existenci příjmení Pabst potvrzuje i J. Beneš, Německá příjmení u Čechů. 1. svazek, Ústí nad Labem 1998. Podoba s hláskou *o* je nejspíš pravopisně fixovaná ztemnělá nářeční výslovnost.

³⁷⁾ J. Bennesch, Ortsgeschichte von Haindorf, Haindorf 1924.

³⁸⁾ J. Rejzek, o. c. v pozn. 6, s. 71.

³⁹⁾ V. Tima, Nové Město pod Smrkem, Nové Město pod Smrkem 2010, s. 26. Jméno je mezi obyvateli Nového Města pod Smrkem skutečně živé. Stejně tak žije v úzu zajímavý lidově dotvořený sémantickomotivační korelát *Margarín* jako označení protějššího kopce.

⁴⁰⁾ G. Ginzl – E. Novák, o. c. v pozn. 17, s. 64.

v Kinského turistickém průvodci.⁴¹⁾ Ze stejného zdroje pochází taktéž jen jednou doložená oronyma *Králičí kopec* (*Nickelkoppe*, dnes *Severák*), *Vlčí kopec* (*Wolfsberg*, dnes *bezejmenné*), *Bílý kopec*⁴²⁾ (*Weisskippe*, dnes *Veisův kopec*), vzniklá mylnou asociací původních deantroponymických komponentů k apelativům:⁴³⁾ hypokoristikum Nickel (od Nicolaus) autor mylně spojil s apelativem „Karnickel“ (králík), příjmení Wolf a Weiss s apelativy „Wolf“ (vlk) a „weiss“ (bílý).

4. Závěrem

Tzv. kvazideantroponymická a kvazideapelativní pomístní jména jsou výsledkem mylného, nezáměrného přehodnocení motivace substrátových německých jmen. Ačkoli některá popisovaná jména zůstala v současné anoikonymii, a ukazují tak, že nedodržení původní motivace nemusí vždy narušovat plnění onymických funkcí, většina z podobných jmen zanikla, resp. byla nahrazena buď anoikonymy respektujícími sémantickou motivaci německého názvu, nebo byla utvořeny samostatně. Kvazideantroponymická a kvazideapelativní pomístní jména ale rozhodně představují cenné jazykově-historické svědectví dokládající, jak složitá byla cesta ke stabilnímu a plně funkčnímu českému pomístnímu názvosloví v bývalých Sudetech.

*Technická univerzita v Liberci KČL FP
Studentská 2
461 17 Liberec
vaclav.labus@tul.cz*

⁴¹⁾ B. Kinský, *Jablonec nad Nisou a okolí. Turistický průvodce*, Jablonec nad Nisou 1932.

⁴²⁾ Označení *Bílý kopec* se občas používá i v současnosti (viz např. P. Kurtin – O. Simm, *Album starých pohlednic Jizerských hor*, Liberec 1998, s. 91).

⁴³⁾ Deantroponymický původ potvrzuje E. Schwarz, o. c. v pozn. 11, s. 82n.